

בי יעקב אלעזר הירשוביץ זצ"ל*

נאורים והערות בענינים שונים**

ברא"ש ברכות פ"ג סי' נ"ב כתב המל את הגר צריך לכסות ערותו בשעת ברכה ויש שנוהגין כן גם כשמליץ את הקטן. וי"א דאין צריך וכו', וגם נראה יזון דלתקוני המילה קאתי קרינן ביה שפיר והיה מחניך קדוש, ואין בו באותה ענה משום לא יראה בך ערות דבר. וכך נפסק ביו"ד סי' רס"ה דאין צריך לכסות. פי"ד הרא"ש יש לתת טעם למנהג בכמה מקומות שקודם ברכת המילה אומר מוהל בקול "ברית קודש", שהדבר בא להודיע ולפרסם שהברכה שיכרך תיכף יא כהלכה, משום שבשעת קיום מצוה קרינן ביה והיה מחניך קדוש, ורשאי ברך גם בלא לכסות, וכפסק השו"ע. אלו דברי הברית שרשמתי לעצמי לזכרון. ודה לר' יתברך שזיכני להיות סנדק לנכדי, הבן הבכור של בתי הצעירה מרת ערלא (פנינה) תחי' לאוי"ט שילדה אותו לבעלה היקר הרה"ג המפורסם לשם והר"ר אברהם אלקנה כהנא שפירא שליט"א.

בשבת ל' ע"ב יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידים אילנות שמוציאין פירות כל יום וכו', לגלג עליו אותו תלמיד, אמר והכתיב אין כל חדש תחת השמש. א"ל א ואראך דוגמתם בעוה"ז, נפק אחוי ליה צלף. ופרש"י, לגלג זו איולת. ויש הבין מה בא רש"י להשמיענו בזה, ויתכן שכונת רש"י לבאר מפני מה לא הקפיד ר"ג על אותו תלמיד שלגלג על דבריו, וכפי שמצינו בב"ב ע"ה ע"א שר' יוחנן קפיד על תלמיד שלגלג על דבריו, ונתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות. לכן א רש"י כאן להטעים שלגלוג זה היה איולת, והיינו שלשון הכתוב במשלי משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלימה", והכונה היא שכאן לא היה לגלג משום שלא נתן אימון בדבריו של ר"ג, ולא היה מלגלג על דברי חכמים, ולא שהיה נבהל להשיב מדברי הכתוב אין כל חדש תחת השמש, ולא המתין יבאר ר"ג דבריו להוכיח שדבריו נמצאים גם עתה בטבע בחלק מהבריאה, מצא שלגלוגו היה רק איולת, ולכן לא הקפיד עליו ר"ג, ולא נענש על

אביו של מו"ר זצ"ל. תולדותיו מוכאות בחלק ראשון של "כשמן רענן"
* מתוך רשימות שנשתיירו בידינו בכת"י

ג

ביומא פ"ז ע"א רב זוטרא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא וכו', ופרש"י דזקן היה ונושאין אותו כאלנקי בכתפיהם בבית המדרש שלא להטריח את הציבור לקום מפניו. וקשה הרי קימל"ן בקדושין ל"ג ע"ב דרכוב כמהלך דמי, וחייב לעמוד לפניו גם כשנישא על בהמה. אמנם בסנהדרין ז' ע"ב פירש"י דהטעם דמכתפי ליה הוא שישאו אותם מהם ולא יטריחו הרבה זמן את הציבור.

ד

בקדושין ל"א ע"ב חכם משנה שם אביו ורבו. וכך נפסק ביו"ד סי' ר"ב ס"ב לא יקראנו בשמו לא בחייו ולא כמותו, אלא אומר אבא מארי. ובסי' י"מ"ב סט"ו אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו, לא בחייו ולא כמותו, אבל מותר לומר רבי פלוני, והוא מקדושין ל"ב ע"א. ולכאורה קשה מהגמ' בשבת קט"ו אמר ר' יוסי מעשה באבא חלפתא וכו'. ובמגילה י"ג אמר ר' שמעון בן פזי כי הו פתח אבא פזי בדברי הימים וכו'. (כך היא הגירסא בעין יעקב). ובפסחים קי"ב אמר לו ר"ש לר"ע אם אי אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא. הרי שהזכירו וקראו שם אביהם ורבים רק בשם העצם שלהם ובלא שם של תואר הכבוד.

אך מצינו שהשם אבא יש לו שני מובנים ומשתמש בב' אופנים. א' נמצא כשהוא שם עצם של איש פרטי, במסכת פאה פ"ב מ"ו מקובל אני מרבי מיאשה שקיבל מאבא וכו', וביבמות ט"ו ע"א באבא אחיו של ר"ג, ועוד כמה חכמי התלמוד והמדרש ששם העצם שלהם היה אבא, כגון אביו של ר' חייא ור' ירמיה, ואבא בר אבא אבוה דשמואל. והאופן הב' הוא כשכא לשם תואר לאדם גדול, וכמו שם התואר ברבי דפרש"י בפסחים ק' ע"א שהוא תואר לגדול הדור. וכפי שמצאנו גם שר' יהודה הנשיא היה מכונה וידוע בשם רבי סתם. וכך גם השם אבא, מצינו שרוב התכנה בשם אבא בכמה מקומות בש"ס, כמו בברכות מ"ז, ופרש"י שם ששמואל היה קורא לרב אבא לכבודו, וביבמות נ"ז ע"ב מודה לו אבא, ופרש"י משום דקשיש מיניה קרי ליה אבא כמו לשון נשיאי ורבי, כן ביומא פ"ז ע"א ובחולין ל"ח ע"א. וכשכא שם אבא מצורף לשם העצם של החכם הוא משמש רק לשם תואר של חשיבות, כמו אבא שאול, אבא בנימין, אבא חלקיה, אבא כהן ברדלא, וביבמות קט"ו ע"א אבא יוסי בן סימאי, ובירושלמי שם פט"ו ה"א הגירסא אבא בן סימאי, ובמכשירין פ"א מ"ג אבא יוסי חלי קופרי איש טבעון, ובמקוואות פ"ב מ"י אבא אלעזר בן דולעאי, ובסנהדרין קי"ג ע"א אבא אליהו קפדן הוה,

פרש"י, אבא, חביבי וגדולי. ועי' ברש"י חגיגה ט"ז ע"ב אבא אלעזר כן
מו.

ויתכן שלכך פרש"י בשבת הג"ל שאבא של רב יוסי חלפתא שמו, וכן
פרש בב"ק ע' ע"ב, ומה בא להשמיענו כזה, דבר שהכל יודעים שסתם ר' יוסי
מוזכר במשנה ובבריתא הוא בנו של ר' חלפתא. לכן נראה לומר שרש"י בא
תרוץ מה שיש להקשות איך קורא ר' יוסי את אביו רק בשמו בלבד בלא שם
דאר כבוד כהלכה, וע"ז קמל"ן שאביו היה נקרא בפיו כולם ונודע בשם העצם
חלפתא בלבד, וכאשר בנו מזכירו בשם אבא חלפתא זהו רק לכבודו, כהלכה
צריך לומר אבא מארי חלפתא. ודברי רש"י אלו הם שלא כהרשב"ם בב"ב נ"ו
ע"ב עמש"ש ר' יוסי כשהלך אבא חלפתא, ופרשב"ם אבי חלפתא. והרשב"ם
צמו בא להוציא בפירוש זה ממה שמצינו בב"מ צ"ד שהיה חכם נקרא בשם
בא חלפתא איש כפר חנניא, ששם העצם שלו היה אבא חלפתא.

ובעיקר הדבר מצינו גם בתורה שיהושע קרא למש"ר אפילו בפניו אדוני
שה, כי אין כבוד יותר גדול מלקרותו אב ואדון כל הנביאים.

במשנה סוטה פ"ט מט"ו משמת רבי יהושע פסקה טובה מן העולם [במשנה
שבגמרא אין פסקא זו. ובבריתא בדף מ"ט ע"ב איתא משמת ר"י בטלה
צעה ומחשבה וכו']. ונשאר לבאר טעם הדבר לפי דברי רבי יהושע באבות
ע"ב מ"ג איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם וכו' רבי יהושע אומר חבר
טוב, ופירש הרע"ב שמוכיחו כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון. ואיתא
במס' מדות כ"ח רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, יאהב את
התוכחות, שכל זמן שהתוכחות בעולם נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה
באות לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם שנאמר "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא
ברכת טוב". ונמצא שר"י אשר אחז דרכו בקודש ללמד ולהורות לכל אדם ללכת
בדרך זו המביאה טובה לעולם, כשמת חסרה בעולם הדרכה זו ופסקה טובה
מן העולם.

בבכורות מ"ד ע"ב שמואל איצטריך ליה בשכתא דריגלא, נגדו ליה גלימא, אתא לקמיה דאבוה, א"ל אתן לך ד' מאות זוזי וזיל אהדר עובדא וכו'. ופרש"י אהדר עובדא, דרוש שאסור להמתין מלהטיל מים עד שיהא לו צניעות. אולם ברכינו גרשום מפרש שתעמיד הדבר על הלכתו, שתשתין לפניהם בגלוי כדי שלא ילמדו ממך, שלא יסתכנו להעמיד על עצמם. לפי פירושו של ר"ג יש לכוון דברי אבוה דשמואל שיתן לו ד' מאות זוזי, עפ"מ שאמרו בב"ק צ' ע"א סטרו נותן לו מאתיים זוז, לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז וכו', זה הכלל הכל לפי כבודו. ובגמ' שם מסיק דלקולא קאמר, דד' מאות זוז שאמרו הוא למכובד שבישראל. ומאחר שזהו השיעור המרובה הנזכר במשנה לבושת, לכן כשאמר אבוה דשמואל לבנו שיכייש עצמו כדי להורות את כולם איך להתנהג בעת הצורך אמר לו שיתן לו ד' מאות זוז.

שם בגמ' מר בר רב אשי איצטריך וכו' אמרו ליה חמתך קאתיא, אמר להו באודנא. יל"פ שתשובתו היתה כלפי מה שהעירו אותו העומדים שם שהם רואים שחמותו נראית באה למקומם, השיב להם שאפילו תהא כ"כ קרובה עד שתוכל אפילו לשמוע, וכפי שמצינו שראיה היא מרחוק, עיין בבאור הגר"א למשלי ט' כ"ט, ועיין בבכורות נ"ד ע"ב דשיתסר מיל קא שלטא ביה עינא דרועה, ובכ"ז אין לו למנוע משום הסכנה.